

VAN İLİ SANAYİSİNİN DURUMU¹

Ahmet CAN²
Fatih KARAKOÇ³
Menekşe ÇELİK⁴

ÖZET

Bu çalışmayla Van ilinin sanayileşme sürecinde Türkiye ekonomisinde aldığı yer açısından durumunu tespit etmek, sanayinin gelişmesine katkıda bulunmak ve gelecekteki potansiyelini ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bu kapsamda, Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA) tarafından Doğrudan Faaliyet Desteği (DFD) programı kapsamında desteklenen “Van’ın Sanayi Envanterinin Oluşturulması Fizibilite Çalışması” adlı ve TRB2/14/DFD/0007 no’lu projenin anket verilerinden yararlanılmıştır. Buna göre, 6948 sayılı Sanayi Sicil Kanunu gereği T. C. Sanayi ve Teknoloji Van İl Müdürlüğü’nden Sanayi Sicil Belgesi almış veya alması gereken firmalarla anket çalışması yapılmıştır. Anket verileri toplam 602 firma ile birebir görüşme yoluyla elde edilmiş ve bu çalışmada 240 firma yer almıştır. Anket 62 çoktan seçmeli ve kısa yanıtli sorudan oluşmuş olup istatistiki sonuçların değerlendirilmesinde SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) ve Microsoft Office Excel 2013 programları kullanılmıştır. İlk olarak her bir soru için sıklık dağılım tabloları düzenlenmiş ve kategorik değişkenler arasındaki ilişkiyi değerlendirmek amacıyla çapraz karşılaştırmalar. Bu aşamada temel bulgular tartışılmış, özet tablo ve grafikler aracılığıyla gösterilmiştir. Analizde, firmaların yapısal, faaliyet, istihdam, Ar-Ge faaliyet, marka ve patent, dış ticaret, ilgili kuruluşlarla ilişki, kamu-üniversite-sanayi işbirliği ve OSB durumları değerlendirilmiş ve bu değerlendirmelerin Van bölgesindeki firmaların durumlarını ve gelecekteki potansiyellerini belirleme açısından önemli olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Van İli Sanayisi, Envanter, Anket, İstatistikî Değerlendirme.

¹ Bu çalışma, Van’ın Sanayi Envanterinin Oluşturulması Fizibilite Çalışması” isimli TRB214/DFD/0007, 2014 Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA) projesinin saha çalışması bulgularına dayanmaktadır.

² **Ahmet CAN, Dr.,** Daire Başkanı, T. C. Milli Savunma Bakanlığı. ORCID: 0000-0002-1347-522X

³ **Fatih KARAKOÇ,** Şube Müdürü, T. C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Van Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü. ORCID: 0000-0002-3861-2091

⁴ **Menekşe ÇELİK,** Mühendis, T. C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Çanakkale Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü. ORCID: 0000-0003-2417-9861

* Makale Gönderim Tarihi: 07.01.2015 Kabul Tarihi: 09.07.2018

STATE OF INDUSTRY IN VAN

ABSTRACT

The purpose of this study is to analyse the current state of industry in Van in Turkish economy to reveal its potential and to give contribution to city's industrial development. In this study, survey data of the "Feasibility Study for Forming Industrial Inventory in Van" (project no.TRB2/14/DFD/0007), that is supported within the context of Direct Operating Support by Eastern Anatolian Development Agency have been used. Accordingly, a survey study in accordance with the Industrial Registry Law no.6948 has been made with the firms that already have or have to take Industrial Registry Certificate from Science, Industry and Technology Provincial Directorate of Van. Survey data is collected from 240 firms out of 640 in Van through one to one interviews. The survey is composed of 62 multiple-choice and short answer questions and SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) and Microsoft Office Excel 2013 programmes have been used in the evaluation of statistical results. Firstly, frequency distribution schedules have been arranged for every single question and cross-matchings have been made with the purpose of evaluating the relation between categorical variations. At this stage, key findings have been discussed and shown through pivot tables and graphics. In the analysis, construction, activity, employment, R&D activity, brand and patent, foreign trade, relation with relevant institutions, and cooperation of the firms with Public, University and Organized Industrial Zone have been evaluated. These evaluations have been considered as significant in terms of determining current positions and prospective potentials of the firms in the district of Van.

Keywords: *Industry in the City of Van, Inventory, Survey, Statistical Evaluation.*

1. GİRİŞ

Gerek dünyada gerek Türkiye’de ekonomik gelişmede sanayi politikalarının rolü canlı bir biçimde tartışılmaktadır. Türkiye’de uzun süre esas olarak bölgeler veya araştırma geliştirme (Ar-Ge) gibi yatay politika alanları temelinde tasarlanmış olan sanayi politikaları son yıllarda belirli sektörlerin desteklenmesine yönelik unsurlar içermeye başlamıştır (Atiyas ve Bakış, 2013; Eser, 2011; Acar ve Çağlar, 2012). Sanayi politikası yatırımları teşvik etmek, verimliliği arttırmak ve şirketlerin uluslararası rekabet gücünü arttırarak daha fazla ihracat yapabilmelerini sağlamak ve hatta ithalata bağımlılığı azaltmak gibi hedefler gütmektedir (Atiyas ve Bakış, 2014).

İşletmelerin temel amaçlarından biri olan varlığını sürdürme ve büyüme olgusu, gittikçe artan rekabet ortamında daha fazla öneme sahip olmaktadır. Gelişen teknolojiyle birlikte bilginin eş anlı olarak çok hızlı bir şekilde yayılması ve ülke ekonomilerinin birbirleriyle olan entegrasyonu, işletmelerin sadece yerel işletmelerle değil uluslararası boyuttaki işletmelerle de rekabet etmelerini zorunlu kılmaktadır. Bu rekabet ortamında ise kendi faaliyet alanındaki işlerde yüksek düzeyde verimli olan, performansı yüksek işletmelerin var olacağı bir gerçektir. İşletmelerin ortaya koyacağı performans sadece kendilerini değil, aynı zamanda işletmenin yatırımcıları ve ülke ekonomisi içinde büyük önem taşımaktadır (Uygurtürk, H. ve Korkmaz, T., 2012). Dolayısıyla sanayi politikasını etkin bir biçimde tasarlamak ve uygulamak için sektörler hakkında ayrıntılı bilgi gerekmektedir.

Bu nedenle Van ilinin Türkiye sanayi politikasındaki yerini ve sanayileşme sürecinde Türkiye ekonomisinde aldığı yer açısından mevcut durumunu tespit etmek, sanayinin gelişmesine katkıda bulunmak ve gelecekteki potansiyelini ortaya koymak ihtiyacı doğmuştur. Bu amaçla, T. C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Van İl Müdürlüğü tarafından “Van’ın Sanayi Envanterinin Oluşturulması Fizibilite Çalışması” adlı ve TRB2/14/DFD/0007 No’lu proje Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA) tarafından Doğrudan Faaliyet Desteği (DFD) programı kapsamında gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, bu projeye ait anket verilerinden yararlanılmıştır.

Anket çalışması sonucu elde edilen bulgular ve bu bulgulardan çıkarılan sonuçlar verimlilik noktasında paylaşılmaktadır. Bu kapsamda, önce “Materyal ve yöntem” hakkında bilgi verilmekte ve ardından “Araştırma sonuçları” açıklanarak, çalışma firmalara sunulan “Sonuçlar ve öneriler” ile son bulmaktadır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Materyal

Çalışmanın ana materyalini, 6948 sayılı Sanayi Sicil Kanunu gereği T. C. Sanayi ve Teknoloji Van İl Müdürlüğü'nden Sanayi Sicil Belgesi almış veya alması gereken firmalardan anket yolu ile elde edilen birincil veriler oluşturmuştur. Anket uygulaması, her bir firma yöneticisi ile yüz yüze görüşmek suretiyle bizzat araştırmacılar tarafından yapılmıştır. Anket yolu ile elde edilen veriler 2013 yılına aittir.

2.2. Yöntem

Anket çalışması sırasında ziyaret edilecek firmalar, Maliye ve Sanayi Sicil Belgesi kayıtları dikkate alınarak tespit edilmiştir. Ayrıca anket çalışması sırasında il ve ilçelerde, kayıtlarda olmayan firmalarda saptanmış ve toplamda 602 adet işyeri belirlenmiştir Bunlardan 6948 sayılı Sanayi Sicil Kanunu'na göre, sanayi tesisi kabul edilen 240 firma üzerinde anket çalışması gerçekleştirilmiştir.

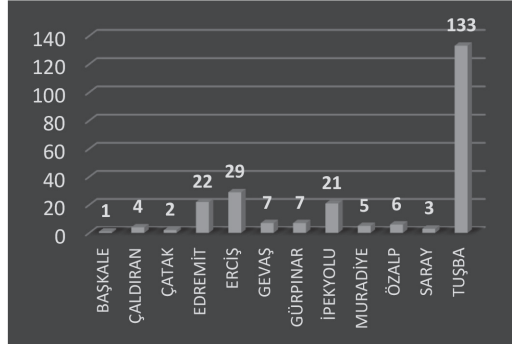
Anket 62 adet çok seçmeli ve kısa yanıtli sorudan oluşmakta olup anket formlarına işlenen veriler bilgisayarda SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) Microsoft Office Excel 2013 programlarına aktarılmıştır. Bu programlar yardımı ile araştırmanın amacına uygun çizelge ve şekiller oluşturulmuştur. Ayrıca frekans, yüzde ve ortalama değerler kullanılarak yorumlar getirilmiştir.

3. ARAŞTIRMA SONUÇLARI

İlde sanayi sektörlerinin gelişme ve başarı dinamiklerini analiz etme ve kavramaya yararlı olacak göstergeleri ortaya koymak, aynı zamanda sanayi politikalarının veri temeli tasarlanabilmesi için gerekli olan bir veri altyapısının oluşmasına katkıda bulunması amacıyla firmaların yapısal, faaliyet, istihdam, Ar-Ge faaliyet, marka ve patent, dış ticaret, ilgili kuruluşlarla ilişki, kamu-üniversite-sanayi işbirliği ve OSB durumları değerlendirilmiştir.

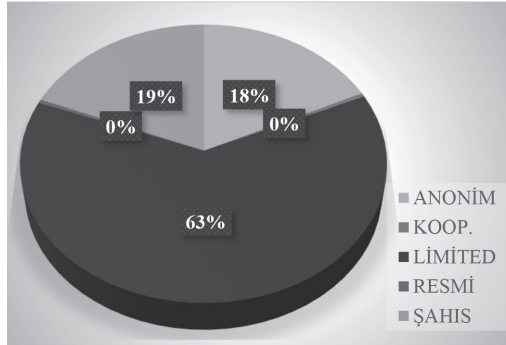
3.1. Firmaların Yapısal Durumları

İldeki firmaların ilçelere göre dağılımlarına bakıldığında, firmaların yarısından fazlasının il merkezlerinde (Tuşba, Edremit ve İpekyolu) geri kalanının ise sırasıyla Erciş, Gevaş, Gürpınar, Özalp, Muradiye, Saray, Çatak ve Başkale ilçelerinde faaliyet gösterdikleri belirlenmiştir (Şekil 1).

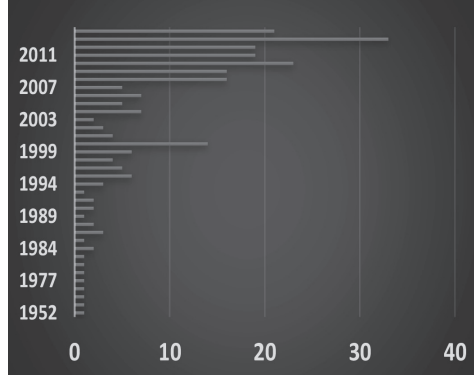
Şekil 1. İldeki Firmaların İlçelere Göre Dağılımları

Firmaların hukuki durumlarına bakıldığında, % 63'ünün limited, % 19'unun şahıs ve % 18'inin anonim şirketi olduğu saptanmıştır (Şekil 2).

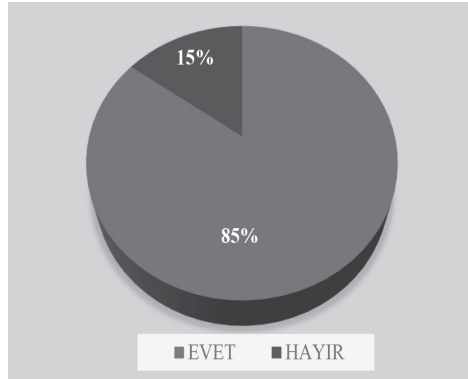
Şekil 2. İldeki Firmaların Hukuki Yapıları

İldeki firmaların faaliyete geçme yılları incelendiğinde 2000 yılından sonra firma sayısında artış söz konusu olmuştur. Özellikle 2000 ve 2013 yıllarındaki ani yükselişler dikkat çekici olup, bu artışta girişimciliği teşvik edici politikalar ve şirket kuruluş formalitelerinin azaltılması/kolaylaştırılmasının etkileri açıkça görülmektedir. Bu durum, söz konusu dönemde ilde girişimcilik kültürünün geliştiği, girişimcilik cesaret ve yeteneğinin arttığı şeklinde de yorumlanabilir (Şekil 3).

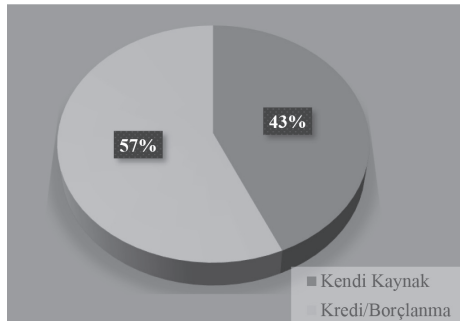
Şekil 3. İldeki Firmaların Kuruluş Yılları

Ortaklık durumlarına göre, firmaların % 85'inin aile şirketi niteliğinde olduğu belirlenmiştir (Şekil 4). Dolayısıyla kurumsallaşma yetersiz düzeydedir.

Şekil 4. İldeki Firmaların Aile Şirketi Yoğunluğu

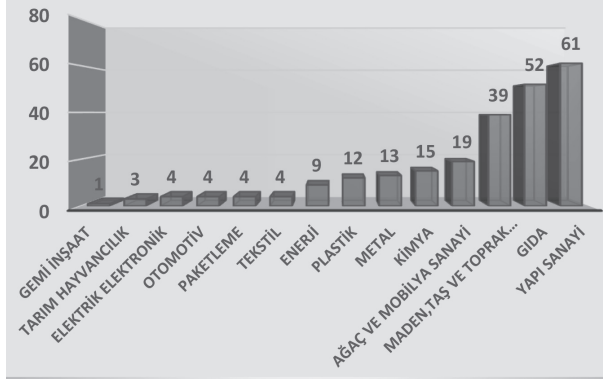
Firmaların % 57'si yatırımlarında ağırlıklı olarak kredi/borçlanma ile finansmanı tercih etmektedir (Şekil 5).

Şekil 5. İldeki Firmaların Yatırım Finansları

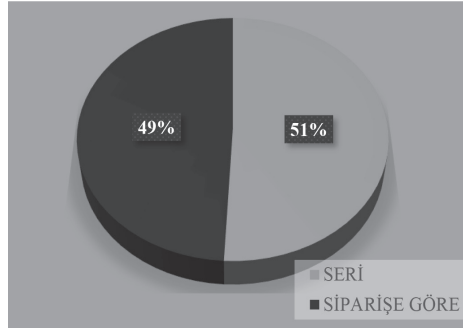
3.2. Firmaların Faaliyet Durumları

Firmaların faaliyet konusu incelendiğinde, ilk sırayı yapı sanayi sektöründe faaliyette bulunan firmalar almaktadır. Bu firmalar toplam firmaların yaklaşık dörtte birini temsil etmektedir. İkinci sırayı, gıda sektöründe faaliyette bulunan firmalar, üçüncü sırayı ise maden, taş ve toprak firmaları almaktadır (Şekil 6).

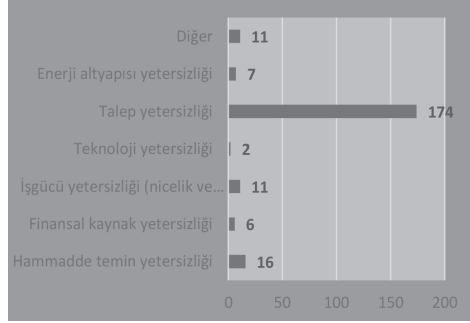
Şekil 6. İldeki Firmaların Faaliyet Konusu

Firmaların üretim sistemine bakıldığında, firmaların yarısından biraz fazlasının (% 51) seri üretim yaptığı, yarıya yakınının (% 49) ise sipariş üzerine üretim yaptığı görülmektedir (Şekil 7).

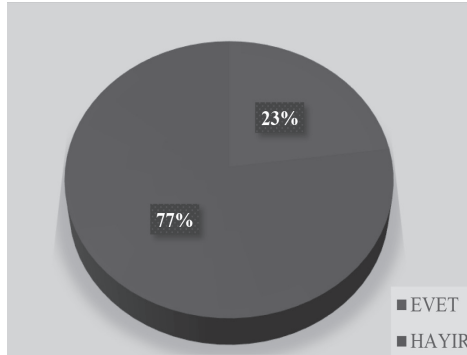
Şekil 7. İldeki Firmaların Üretim Sistemi

Firmaların % 76,7'si tam kapasite çalışmama nedenlerinin başında talep yetersizliği geldiğini belirtmişlerdir. Bunun yanında firmaların % 7'si ilin konum dolayısıyla hammadde temin yetersizliğinden, % 4,8'i kalifiye eleman bulunamaması dolayısıyla işgücü yetersizliğinden ve diğer nedenlerden, % 3,1'i elektrik kesilmesine bağlı enerji altyapısı yetersizliğinden, % 2,6'sı finansal kaynak yetersizliğinden ve % 0,9'u ise teknoloji yetersizliğinden dolayı tam kapasite çalışmadıklarını belirtmişlerdir (Şekil 8).

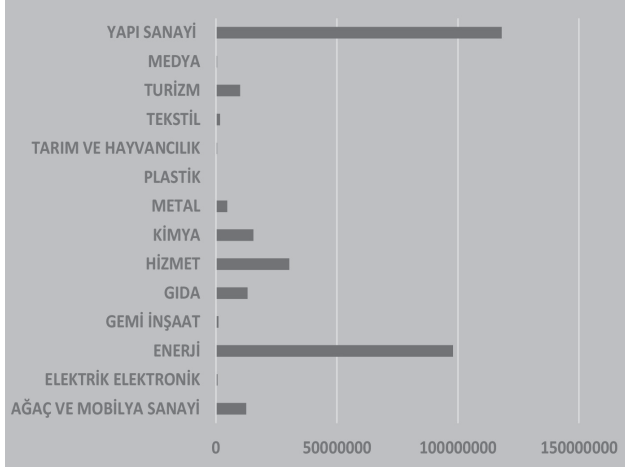

Şekil 8. İldeki Firmaların Tam Kapasite Çalışmama Nedenleri

İldeki firmaların yaklaşık dörtte biri beş yıl içerisinde yeni bir yatırım yapmayı planlamakta olup ilin beş yıllık kalkınması düşünüldüğünde bu oran oldukça düşüktür. Yatırım planlarına sektör bazında baktığımızda yatırım yapmayı düşünen firmaların yarısından biraz fazlası mevcut faaliyet konusu (yapı sanayi, gıda, maden, taş ve toprak sanayi...) ile aynı konularda (yapı sanayi ve gıda) yatırım yapmayı planlamaktadırlar (Şekil 9, 10).

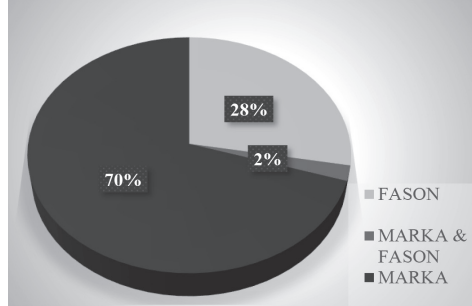

Şekil 9. İldeki Firmaların Gelecek 5 Yıllık Yatırım Planları

Şekil 10. İldeki Firmaların Sektör Dağılımlarına Göre 5 Yıllık Yatırım Planları

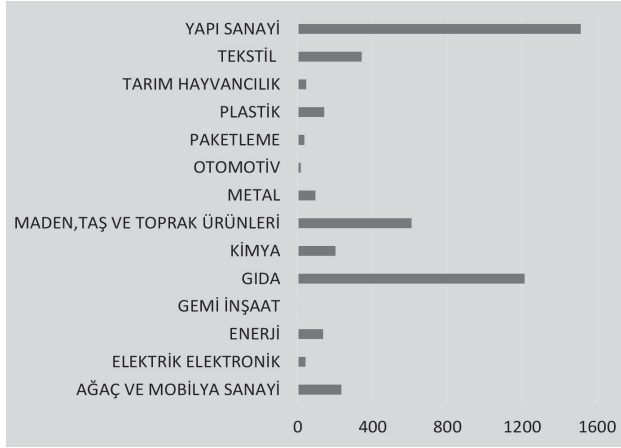
Firmaların ürün satış şekilleri incelendiğinde, firmaların yarısından fazlası (% 70) kendi markaları ile satış yapmakta olup fason üretim yapan firma sayısı (% 27,9) oldukça azdır (Şekil 11).

Şekil 11. İldeki Firmaların Ürün Satış Şekilleri

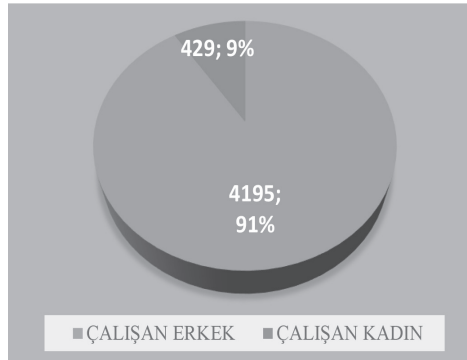
3.3. Firmaların İstihdam Durumları

İlin faaliyet konusuna göre toplam çalışan sayısı dağılımına bakıldığında ilk üç sırayı yapı sanayi, gıda sanayi ve maden taş ve toprak ürünleri almaktadır. Bu sonuçlara göre faaliyet konusuna paralel bir değişim söz konusu olup yapı sanayinde 1513 kişi, gıda sanayinde 1213 kişi, maden, taş ve toprak sanayinde 609 kişi istihdam edilmektedir. İldeki tüm sanayi kollarında ise toplam 4624 kişi istihdam edilmektedir (Şekil 12).

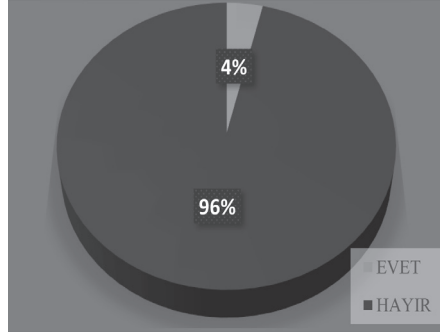
Şekil 12. İldeki Firmaların Faaliyet Konularına Göre Toplam Çalışan Sayıları

İl genelinde faaliyette bulunan firmalarda istihdam edilen personelin büyük çoğunluğu erkeklerden oluşmaktadır. Firmaların yarısından fazlasının fiziki güç gerektiren iş alanında faaliyet göstermesi, bu durumu açıklamaktadır (Şekil 13).

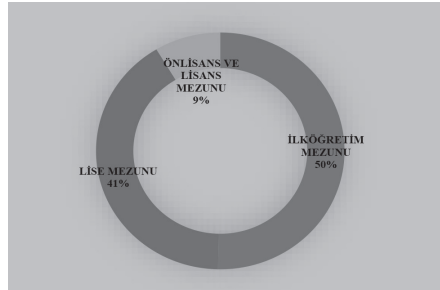
Şekil 13. İldeki Firmalarda Çalışanların Cinsiyet Dağılımları

Van ili genelinde faaliyette bulunan firmalarda, profesyonel yönetici istihdam oranının çok düşük düzeyde kalması, kurumsallaşma anlayışının henüz yerleştiremediğini göstermesi açısından önemlidir. Bu durum, firmaların çoğunluğunun aile işletmesi niteliğinde olması dolayısıyla yönetim kadrolarında aile bireylerinin bulunması ile açıklanabilir (Şekil 14).

Şekil 14. İldeki Firmalarda Profesyonel Yönetici İstihdam Durumu

İldeki firma çalışanlarının eğitim durumlarına baktığımızda yarısının ilköğretim mezunu (% 50), diğer yarısının ise lise mezunu (% 41) ve önlisans ve lisans mezunu (%9) oldukları görülmektedir. Bu durumun sebebinin de çalışanların istihdam edildiği alanda yüksek eğitime ihtiyaç duyulmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir (Şekil 15).

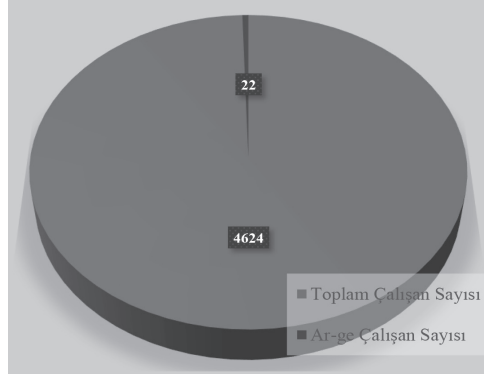

Şekil 15. İldeki Firmalarda Çalışanların Eğitim Durumları

3.4. Firmaların Ar-Ge İle İlişki Durumu

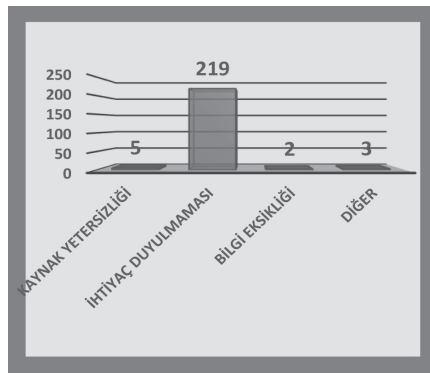
Ar-Ge çalışması yapan firmaların tamamı, bu çalışmalarını 1-2 personel ile yürüttüklerini ifade etmektedir. Ar-Ge departmanında istihdam edilecek personel sayısı, Ar-Ge faaliyetlerinin hangi konuya odaklandığı (ürün, üretim yöntemleri veya üretim teknolojileri gibi), ürünün ve/veya üretim faaliyetinin komplekslik derecesi ve sektördeki yenilenme periyodu ile doğrudan ilgilidir.

Grafikteki dağılımdan, ildeki toplam çalışan sayısının Ar-Ge çalışan sayısına oranı neredeyse sıfıra yakındır. Bu durum; Ar-Ge çalışması yapan firmaların çoğunluğunun ürünlerinin, kullandıkları üretim yöntemi ve/veya üretim teknolojilerinin, göreceli olarak yalın bileşim, süreç ve teknolojilerden oluştuğu ve uzun dönemli sektörel yenilik periyodu bulunduğu şeklinde yorumlanabilir (Şekil 16).

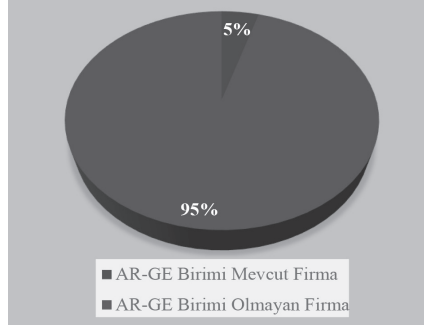
Şekil 16. İldeki Firmaların Ar-Ge Departmanında Çalışan Sayıları

Ar-Ge çalışması yapmayan firmaların büyük çoğunluğu bu tür çalışmalara ihtiyaç duymadıklarını belirtirken, az sayıda firma bu durumu kaynak yetersizliği ve bilgi eksikliği gibi nedenlere bağlamaktadır. Firmaların ağırlıklı olarak ulusal, hatta yerel bazda satış yapmaları, yoğun rekabet şartlarını yaşamadıkları ve bu nedenle gerek ürün gerekse üretim yöntemleri bağlamında inovatif arayışlara girmediklerini göstermektedir. Oysaki, mevcut pazar payını koruyabilmek, pazar payını genişletebilmek ve yeni pazarlara girebilmek, ürün, üretim yöntemleri, pazarlama ve firma organizasyonu gibi konularda, ilk etapta radikal olmasa da mevcut ürünlerin, hizmetlerin genişletilmesi, dağıtım faaliyetlerinin modifikasyonunu gerçekleştirecek artımsal inovasyonu sağlayacak Ar-Ge çalışmalarının yapılmasını gerekli kılmaktadır (Şekil 17).

Şekil 17. İldeki Firmaların Ar-Ge Çalışması Yapmama Nedenleri

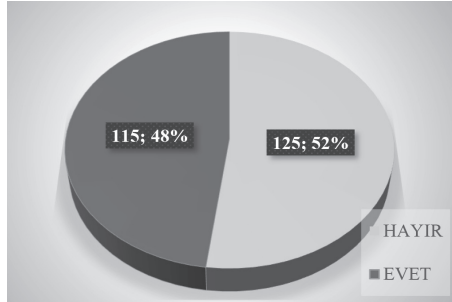
İlde Ar-Ge birimi bulunan firma sayısı yok denecek kadar az olup % 5 oranındadır (Şekil 18).

Şekil 18. İldeki Firmalarda Kurulu Ar-Ge Birimi Durumu

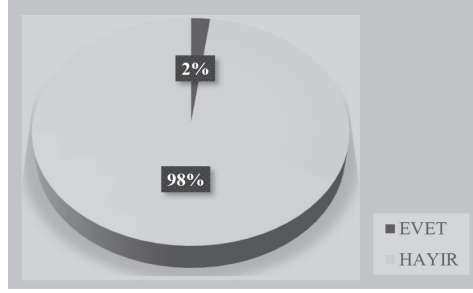
3.5. Firmaların Marka ve Patent Durumu

İldeki firmaların yaklaşık yarısının kendine özgü markası bulunduğu ancak marka sayısındaki çeşitliliğin son derece sınırlı olduğu dikkati çekmektedir (Şekil 19).

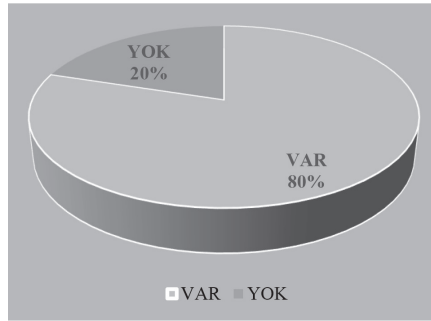
Şekil 19. İldeki Firmaların Sahip Olduğu Marka Sayısı

Firmaların çoğunluğunun kendi adlarına tescil edilmiş herhangi patentleri bulunmamaktadır. Patenti bulunan firmaların ise genellikle adlarına tescillenmiş 1 adet patentleri olduğu görülmektedir. Ar-Ge faaliyetlerine ihtiyaç duyulmadığının ağırlıklı olarak ifade edildiği dikkate alındığında, patent sayısındaki azlığın nedeni daha iyi anlaşılmaktadır (Şekil 20).

Şekil 20. İldeki Firmaların Sahip Olduğu Patent Sayısı

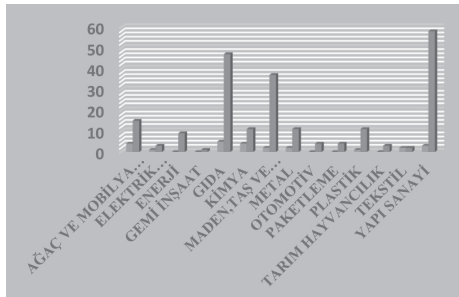
Firmalar, çoğunlukla ürünlerini kendi markaları ile satmakta olup markalarını tescil ettirmişlerdir (Şekil 21).

Şekil 21. İldeki Firmaların Marka Tescil Durumları

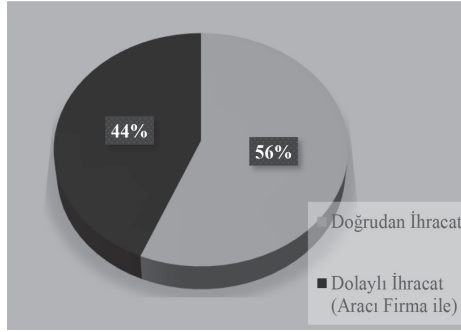
3.6. Firmaların Dış Ticaret Durumları

İhracat yapan firmalar faaliyet konuları açısından değerlendirildiğinde; ilk sırayı gıda firmaları almaktadır. Bu firmaları ağaç ve mobilya sanayi ile kimya sanayi firmaları izlemektedir. Sözü edilen faaliyet alanlarındaki ihracatçı firmaların sayısı, diğer faaliyet alanlarında doğrudan ve dolaylı ihracat yapan firmaların üçte birinden azdır (Şekil 22).

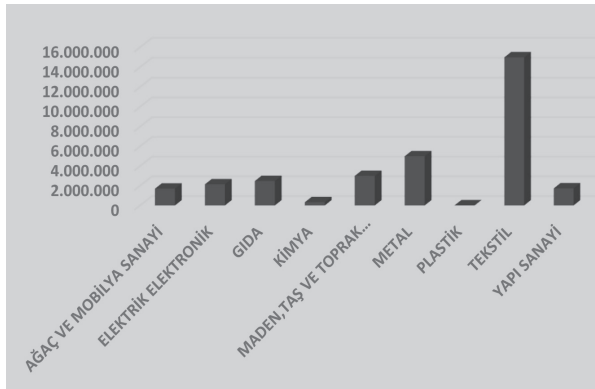
Şekil 22. İldeki Firmaların Sektöre Göre İhracat Durumları

Grafik incelendiğinde, az sayıda firmanın ihracata yöneldiği, bu firmaların bir kısmının doğrudan kendi departmanları aracılığıyla daha az bir kısmının da dış ticaret şirketleri aracılığıyla ihracat gerçekleştirdikleri görülmektedir. Firmaların çoğunluğu ise ihracat yapmadıklarını belirtmektedir. Bu durumun, ağırlıklı olarak tüketim ürünleri üreten işletmelerimizin, yerel pazarı yeterli görmelerinden ve ihracat konusunda yeterli bilgi, deneyim ve personele sahip olmamalarından kaynaklandığı düşünülebilir (Şekil 23).

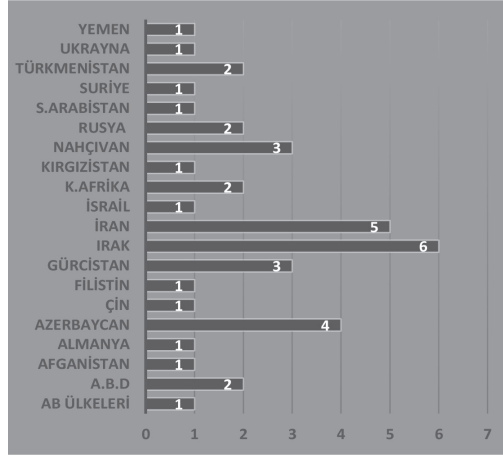
Şekil 23. İldeki Firmaların İhracat Şekilleri

Firmalar sektör bazında değerlendirildiğinde çok az sektörün ihracat yaptığı görülmektedir. İlde en fazla ihracat yapan 15.000.000\$ ile tekstil sektörü olup bunu 5.000.000\$ ile metal sektörü takip etmektedir. Toplamda ise ilde 31.429.000\$ ihracat yapıldığı tespit edilmiştir (Şekil 24).

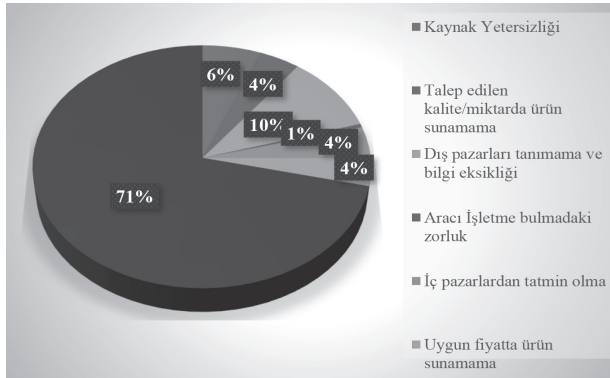
Şekil 24. İldeki Firmaların Sektöre Göre İhracat Rakamları ABD (\$)

İlde firmaların en çok ihracat yaptıkları ülkelerin coğrafi konumu dolayısıyla Irak, İran ve Azerbaycan'dır. Bunun yanında Nahçıvan, Gürcistan, Rusya gibi ülkelere de ihracat yapılmaktadır (Şekil 25).

Şekil 25. İldeki Firmaların İhracat Yaptıkları Ülkeler

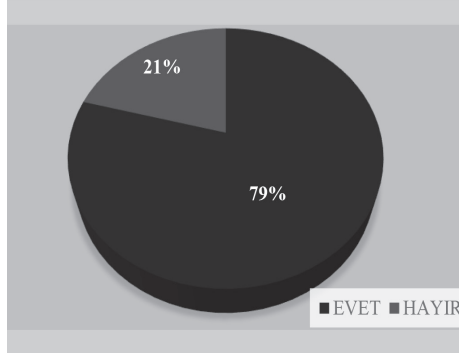
İldeki firmaların ihracat yapmama nedenleri incelendiğinde, birinci sırayı üründen kaynaklı nedenler almaktadır. Bunun dışındaki nedenler ise, dış pazarı tanımama ve bilgi eksikliği, kaynak yetersizliği gibi nedenler olarak dikkati çekmektedir (Şekil 26).

Şekil 26. İldeki Firmaların İhracat Yapmama Nedenleri

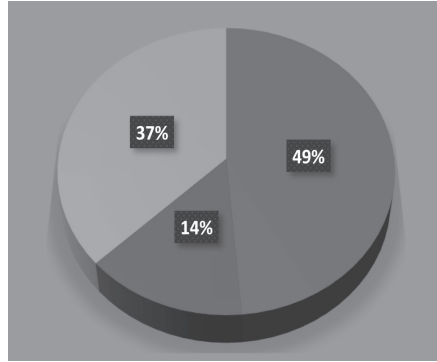
3.7. Firmaların İlgili Kuruluşlarla İlişki Durumu

Firmaların yarısından fazlası KOSGEB veri tabanına kayıtlı bulunmaktadır (Şekil 27).

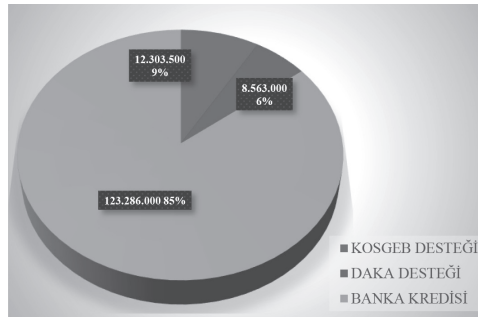

Şekil 27. İldeki Firmaların KOSGEB Veri Tabanına Kayıt Durumları

Firmaların yarısından fazlasının devletin farklı mekanizmalar ve programlar aracılığıyla sunmuş olduğu hibe ve teşvik benzeri desteklerden yararlandıkları görülmektedir. Başta KOSGEB yardımları, Banka kredileri ve Kalkınma Ajanslarının destekleri gibi hibe ve destek programları gelmektedir (Şekil 28, 29).

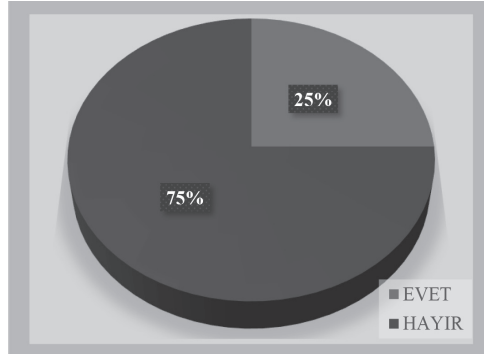

Şekil 28. İldeki Firmaların Firma Bazında Aldıkları Hibe ve Kredi Destekleri

Şekil 29. İldeki Firmaların Meblağ Bazında Aldıkları Hibe ve Kredi Destekleri

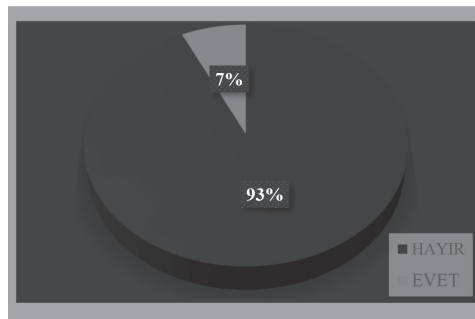
Az sayıda firma, yatırım, üretim, Ar-Ge, finansman ve pazarlama gibi konularda danışman desteği aldığını belirtirken, firmaların çoğunluğu dışarıdan böyle bir destek almadıklarını belirtmişlerdir (Şekil 30).

Şekil 30. İldeki Firmaların Danışman Desteği Alma Durumları

3.8. Firmaların Kamu-Üniversite-Sanayi İşbirliği Durumu

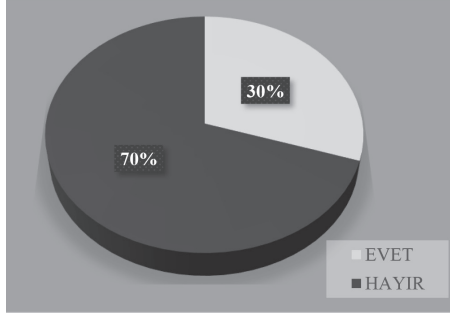
Firmaların çok azı üniversite akademisyenleri ile ortak çalışmalar içerisine girdiklerini belirtmiştir. Akademisyenler tarafından ziyaret edilen firma sayısı, işbirliği için üniversiteye giden / görüşme girişiminde bulunan firma sayısı ve üniversite akademisyenleri ile ortak çalışmalar içerisine girdiklerini belirten firma sayısı arasındaki benzerlik, karşılıklı ziyaret ve görüş alışverişinin ortak çalışma yapılma şansını arttırdığını göstermektedir. Dolayısıyla, karşılıklı beklentilerin anlaşılabilmesi ve en üst düzeyde karşılanabilmesi için, iletişimin daha yaygınlaştırılması ve sıklaştırılması gerektiği düşünülmektedir (Şekil 31).

Şekil 31. İldeki Firmaların Üniversite Akademisyenleri İle Ortak Bir Çalışmalarının Olup Olmadıklarının Değerlendirilmesi

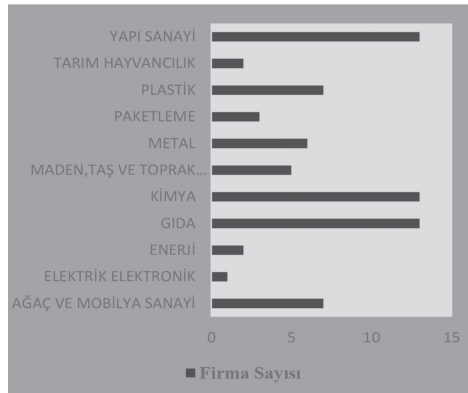
3.9. Van`da OSB Durumu

Az sayıda firma Organize Sanayi Bölgesi (OSB) içinde faaliyette bulunurken, çoğunluk bu bölgelerin dışında faaliyetini sürdürmektedir. Dolayısıyla, çok sayıda firma, OSB içinde faaliyette bulunmanın sağladığı avantajlardan yararlanamamaktadır (Şekil 32).

Şekil 32. İldeki Firmaların OSB Sahası İçinde Faaliyet Gösterip Göstermediklerinin Değerlendirilmesi

OSB'lerdeki firmalar faaliyet konuları açısından değerlendirildiğinde, yoğunlaşmanın en fazla yapı sanayi, gıda ve kimya sektörlerinde olduğu görülmektedir. Sözü edilen sektörlerde faaliyet gösteren firma sayısı, toplam firma sayısının yarısı kadardır. Bu dağılımda dikkati çeken nokta, faaliyet konusu itibariyle, OSB'lerde ortaya çıkan yoğunlaşma (yapı sanayi, gıda ve kimya...) ile tüm firmalar baz alındığında ortaya çıkan yoğunlaşmanın (yapı sanayi, gıda ve maden, taş ve toprak...) büyük ölçüde aynı olmasıdır (Şekil 33).

Şekil 33. İlde OSB'de Bulunan Firmaların Faaliyet Konusu

4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Van ili sanayi sektöründeki yatırımların dağılımına bakıldığında, yapı ve gıda sanayinin öne çıkan sektörler arasında olduğu görülmektedir. Yatırımcıların dış pazarlara yönelik ürün üretmekten ve rekabetten ziyade genellikle yerel pazarın talebini karşılamaya yönelik tercih yaptıkları gözlemlenmiştir. Özellikle de yapı sanayi sektöründeki firmaların, ildeki inşaat sektörünün durağan konuma geçmesinden dolayı önceki yıllarda kapasitelerinin üzerinde çalışırken bu yıl çok düşük kapasite ile çalıştıkları tespit edilmiştir. Bu durum, sektördeki istihdam oranını düşürmeye ve işletmelerin makine ve teçhizatlarının atıl duruma düşmesine neden olmaktadır. Bunun için kâr marjı yüksek yatırımların tespit edilerek çeşitli toplantı ve etkinlikler ile girişimcilere duyurularak sanayicinin yanlış yatırım yapmasına engel olunacağı düşünülmektedir.

Gıda sektöründeki firmaların ise ilde bulunan hammaddeden ziyade dışarıdan temin edilen ara malı ile üretim yaptığı görülmüştür. Özellikle (TÜİK) verilerine göre, Van ilinde küçükbaş hayvancılık kapasitesinin Türkiye’de en yüksek seviyede bulunmasına rağmen et, süt ve süt ürünleri sanayi tesislerinin verimli çalışmadığı ve bu sektöre yatırım talebinin de bulunmadığı gözlemlenmiştir. Orta ve uzun vadede il ekonomisinin daha yüksek seviyelere çıkartılması için yatırımcılarımızın bu yönde bilgilendirilmesi ve bir farkındalığın oluşturulması gerekmektedir.

İldeki sanayi sektöründeki firmaların kapasite kullanım oranlarının düşük olduğu, bunu etkileyen en önemli nedenin talep yetersizliğinden kaynaklandığı belirlenmiştir. “Firmaların ürün yapısı” incelendiğinde, büyük çoğunluğunun tüketim malı, çok azının da ara malı üretimine yöneldiği görülmektedir. Türkiye genelinde gerek imalat sanayi, gerek tüketim malları grubu ve gerekse ara malı üretiminde kapasite kullanım oranının % 70’in üzerinde olduğu dikkate alındığında, firmalarımızın yarısından fazlasının ülke ortalamasının altında kaldığı görülmektedir. Dolayısıyla, kapasite kullanım oranı özellikle de % 25’in altında kalan firmaların geleceği, atıl varlıkların fazlalığı ve bu varlıklara bağlanan fonların geri kazanılamaması noktasında olumsuz bir görünüm arz etmektedir. Bu firmalar için kapasite kullanım oranlarının arttırılabilmesi, talebin sınırlı olduğu yerel pazardan ulusal pazara ve hatta uluslararası pazarlara yönelmesi ile mümkün görünmektedir. Bu yönelimin de, ulusal ve uluslararası rekabet kriterlerini sağlayacak nitelikte ürün ve hizmet üretilmesi için, Ar-Ge, inovatif temelli ürünleri üretme çabaları gerektirdiği açıktır.

Firmalarda yapılan ziyaretler sonucunda önemli sorunlardan birinin de kalifiye çalışan sıkıntısının olduğu, özellikle çalışanların eğitim durumu değerlendirildiğinde; ildeki firma çalışanlarının yarısının ilkokul mezunu

diğer yarısının ise lise ve üniversite mezunu oldukları görülmektedir. İŞKUR ve Halk Eğitim Merkezleri vasıtasıyla mesleki eğitimlerin verilmesi ayrıca sanayi işletmelerinde işbaşı eğitimleri verilmesi suretiyle kalifiye personel ihtiyacının giderilebileceği düşünülmektedir. Ayrıca ildeki istihdam verilerine bakıldığında, kadın çalışan sayısının oldukça az olduğu, sadece tekstil ve gıda sektöründe kadın çalışana yer verildiği gözlemlenmiştir. Kadınların çalışabileceği sektörlerde kadın çalışanlara daha fazla istihdam sağlanması gerekmektedir.

İlde sanayicilerin verimli çalışmalarını etkileyen faktörlerden biri de kaliteli enerji eksikliğinden meydana gelen makine ve teçhizatların zarar görmesi sonucu uğranılan maddi kayıplardır. Türkiye enerji bakımından dışa bağlı bir ülke konumundadır. Van ilinde yer alan HES'lerin (Hidro Elektrik Santrali) tam kapasite ile çalışmamasından dolayı, alternatif enerji üretim yoluna gidilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda Türkiye'de güneş enerjisi potansiyeli açısından en zengin iki bölgeden birisi olan TRB2 Bölgesi içinde yer alan Van ili güneş enerjisi potansiyeli ve kullanılabilir alan açısından zengin potansiyele sahiptir. Yenilenebilir enerji sektöründe yatırımlar yapılarak enerji sorununun çözüleceği düşünülmektedir.

Yapılan envanter çalışmasının sonuçlarına göre, işletmelerin daha çok gıda ve yapı sanayi sektörüne yatırım yapmalarına karşılık en çok ihracat yapan sektörün tekstil sektörü olduğu görülmektedir. Bu da tekstil sektöründe yatırım yapan firmaların, bölgeye dair özel teşviklerinin bulunması ve yerel talebi karşılamaktan ziyade dış pazarlara yönelik ürün üretmesi sebebiyle ilin ihracatında büyük pay almaktadır. Bu tür yatırımcıların ile getirilerek doğru yatırımlarla ilin ihracatının ve istihdam oranının yükseleceği düşünülmektedir. Ayrıca ilin jeopolitik konumuna bağlı olarak Irak, İran, Azerbaycan ve Nahcivan gibi ülkelere ihracatın yoğun olarak yapıldığı görülmektedir. İldeki işletmecilerin doğru yatırımlar yapması ile Türk Cumhuriyetlerine ve diğer komşu ülkelere ihracatın artacağı düşünülmektedir.

İlde faaliyet gösteren işletmelerin ihracat konusundaki bilgi eksikliği, özellikle de yurtdışındaki pazarları tanımama sorunu giderilmelidir. Bu konu sivil toplum örgütlerinin destekleri ile giderilebilir. Ayrıca bu sorun, iç ve dış ticaret ofislerinin kurulması veya Ticaret ve Sanayi Odası vb. sivil toplum örgütlerinin bu noktada uzmanlaşmaya gitmesiyle de çözüm bulabilecektir. İhracatın miktarını doğrudan değil de dolaylı olarak etkileyen etkenlerden biri de lojistik faktörlerdir. Demiryolu, karayolu ve havayolunun iyi kullanılması özellikle Van Ferit Hava Meydanı'nın uluslararası uçuşlara açılarak hava limanına dönüştürülmesiyle lojistik sorunlar çözüme kavuşturulabilir.

Van ilindeki Organize Sanayi Bölgesindeki firmaların en çok yapı sektöründe faaliyet gösterdiği, bu nedenle OSB'de ihracata yönelik üretim yapan firma sayısının az olduğu gözlemlenmiştir. OSB'nin daha verimli, kâr marjı yüksek ve inovatif üretim sağlayabilmesi için yatırımcıların bu yönde yönlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Van ilinde kamu- üniversite-sanayi işbirliği çalışmaları yeni başlamış olup işbirliğinin tam olarak sağlanabilmesi için kamu tarafından sağlanan Ar-Ge ve yenilik destekleri hakkında tarafların bilgilendirilmesi, tarafları bir araya getirerek işbirliğini geliştirmeye yönelik toplantılar yapılması, sanayinin ihtiyacı doğrultusunda ilgili öğretim üyelerinin sektör kuruluşlarına yönlendirilmesi ve Yüzüncü Yıl Üniversitesi bünyesinde kurulmuş olan yapım aşamasındaki Teknokent biriminin aktif hale getirilerek, kurumsal yapının artırılması yolu ile işbirliğinin artırılması gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- ACAR, O. ve ÇAĞLAR, E., (2012), **An Assesment of the new Incentive Package**, TEPAV Policy Note No. N201221.
- ATİYAS, I. ve BAKIŞ, O., (2013), **Structural Change and Industrial Policy in Turkey**, Working paper no. 803.
- ESER, E., (2011), **Türkiye’de Uygulanan Yatırım Teşvik Sistemleri ve Mevcut Sistemin Yapısına Yönelik Öneriler**, Devlet Planlama Teşkilatı Uzmanlık Tezi, DPT: Ankara.
- TÜSİAD, (2014), İmalat Sanayi Sektörleri Rekabet Göstergeleri Raporu, Hazırlayan İ. Atiyas ve O. Bakış, Yayın No. TÜSİAD-T/2014-05/551, 102 s., İstanbul.
- UYGURTÜRK, H. ve KORKMAZ, T., (2012), **Finansal Performansın TOPSIS Çok Kriterli Karar Verme Yöntemi İle Belirlenmesi: Ana Metal Sanayi İşletmeleri Üzerine Bir Uygulama**, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 7 (2), 95-115.